

IVO SZUCSICH

Znanstveni institut Gradišćanskih Hrvatov

Trg ddr. Štefana Lászla 1, A-7061 Trausdorf/Trajštof

ivo.szucsich@aon.at

OZVUČENA ČITANKA *PO NAŠU* S RJEČNIKOM U OKVIRU PROJEKTA *GRADIŠĆANSKOHRVATSKI GOVORI*

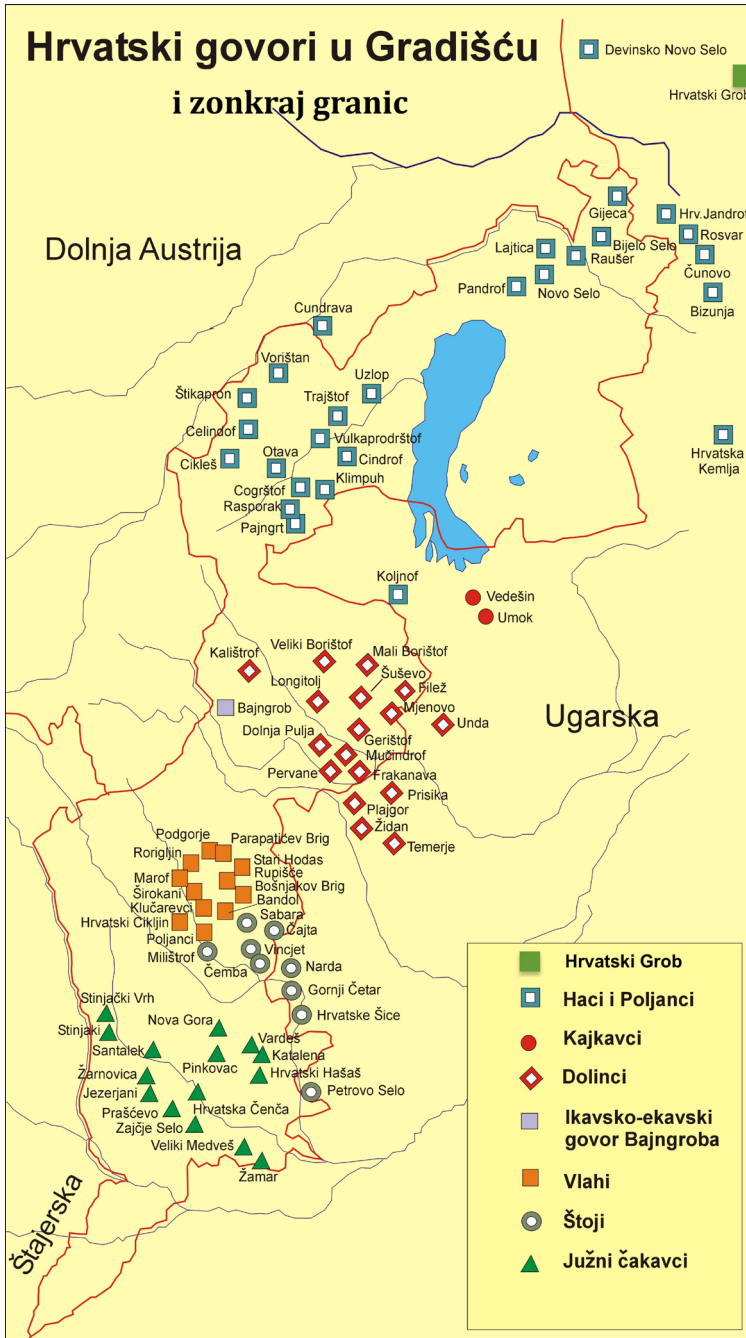
Bogata zbirka zvučnih zapisov, snimljenih većinom 2012. i 2013. ljeta po hrvatski seli Gradišća i susjedne zapadne Ugarske bila je poticaj projektu *Gradišćanskohrvatski govori*. Ozvučena knjiga s naslovom *Po našu*¹ je zasada drugi svezak toga projekta. Ona je i dala glavni naslov projektu. Knjiga *Po našu* i pripadajući joj CD-ROM sadržava 51 zvučni zapis i odgovarajuće tekstne ispise. Svi ispisi zvučnih snimaka organskih govora zastupljeni su u dva oblika, u dijalektološkom obliku kao „stručni zapis” i u jednostavnijem obliku kao „jednostavni zapis”, koji je kroz oznaku naglaska i nekih drugih osobina izgovora, spomenutih u stručnom zapisu. Ispisom je dodan tumač manje poznatih riječi i opis jezičnih osobina. Za četvrti svezak se predviđa proširen rječnik i pregled gradišćanskohrvatskih govora.

1. Uvod

Gradišćanskohrvatski govori su nekada bili prošireni ne samo u današnjoj austrijskoj saveznoj zemlji Gradišće/Burgenland, nego i u zapadnoj Ugarskoj, u Dolnjoj Austriji kao i u susjednoj Slovačkoj i Moravskoj. Ne sačinjavajući kompaktnu cjelinu, stvarali su manje ili veće arhipelage u morju većinskih jezika.² U Dolnjoj Austriji je zamuknula hrvatska riječ još početkom prođućega stoljeća konačno. A iz triju južnomoravskih hrvatskih sela na rijeci Taji (česki Dyje), koja su se mogla držati među Nijemcima i Čehima do polovice prođućega stoljeća, Hrvati su po Drugom svjetskom ratu raseljeni i rastrkani po različitim mjestima sjeverne Moravske. Trojica od četirih preostalih hrvatskih sela u Slovačkoj pripojena su gradu Bratislavi.

¹ Celinić, Anita; Kinda-Berlaković, Zorka; Lisac, Josip; Menac-Mihalić, Mira; Mühlgaszner, Edith; Szucsich, Ivo; Špralja, Robert; Vučić, Sanja. 2020. *Po našu, ozvučena čitanka*. Gradišćanskohrvatski govori, 2. sv. Željezno/Eisenstadt: Hrvatski kulturni i dokumentarni centar (hkdc).

² O prostornoj veličini hrvatske dijaspore i nje daljnjem razvitku usp. (Breu 1970: 60–138).

Karta 1. Hrvatski govori u Gradišću i zonkraj granic
 (kartu je napravio za ozvučenu čitanku *Po našu* Michael Floiger)

Danas se protežu hrvatska sela, moralo bi se reći sela s određenim postotkom hrvatskoga stanovništva, uskim pojaskom od Bratislave prik Gradišća do juga, do političkoga kotara Güssing/Novi Grad, praćena kim-tim hrvatskim selom ili grupicom sel na ugarskoj strani.

2. Postanak projekta

Na temelju mjesnih govora, naslanjajući se sad jače sad manje na pisani jezik u staroj domovini, Gradišćanski su Hrvati stvorili svoj vlašći književni jezik. On je konačno priznat kot drugi službeni jezik u Gradišću ter je danas prezentan i na radiju i televiziji. Na tom jeziku je tijekom stoljeć nastala razmjerno opširna vjerska i svitska književnost. Tom književnošću i nje jezikom se bavi prvi svezak ovoga u tri sveski planiranoga, u medjuvremenu na četire proširenoga projekta.³

Autorski tim prvoga sveska je mišovit, Robert Bacalja i Sanja Vulić su iz Hrvatske, Nikola Benčić i Šandor Horvat iz Gradišća, a prema tome su i napisani njevi prinosi na hrvatskom standardnom odnosno na gradišćanskohrvatskom književnom jeziku, kako je dogovoreno za cijeli projekt. Tom hrvatskom jezičnom varijantom je pisan i ov prinos sa željom, da bi se olakšalo hrvatskoj javnosti ocijeniti, na kom je dijelu puta hrvatska manjina Gradišća u pravcu nakanjenoga približavanja hrvatskomu standardnomu jeziku.⁴

Uz zgora spomenuti teritorijalni gubitak hrvatstva u dijaspori opaža se u poslidnji desetljeći sve veći gubitak jezične kompetencije i sve brža asimilacija, tako da se u neki seli još jedva more najti po ki odgovarajući informant. Skrb, da se zauvijek ne pozabi još već jezičnoga i kulturnoga bogatstva, ponukala je ondašnju inspektoricu Zemaljskoga školskoga savjeta, nadležnu i za manjinsko školstvo, Editu Mühlgaszner, pokrenuti ambiciozan projekt. Okupila je oko sebe mnogobrojan tim učiteljev i angažiranih ljudi, ki bi širom Gradišća i dijelom i u susjedskoj Ugarskoj snimili u pravilu po nekoliko govornikov i govornic u pojedini hrvatski seli. Kot temelj pri ispitivanju im je služio katalog pitanj iz različnih polj človičjega žitka od rodjenja do smrti. Učitelji su intervjuirali izvorne govornice i govornike po hrvatski seli Gradišća, prikupivši na takov način neobično

---

³ Bacalja, Robert; Bencsics, Nikola; Horvath, Šandor; Vulić, Sanja. 2019. *Hrvatska rič Gradišćanskih Hrvatov*. Gradišćanski govori, 1. sv. Željezno/Eisenstadt: Hrvatski kulturni i dokumentarni centar (Hkdc). Medjutim je izašao i treći svezak u okviru projekta: Bacalja, Robert; Bencsics, Nikola. 2021. *Zlata riba. Gradišćanskohrvatska poezija za dicu*. Gradišćanskohrvatski govori, 3. sv. Željezno/Eisenstadt: Hrvatski kulturni i dokumentarni centar (hkdc). Tematski krug prvoga sveska obuhvaća pitanja razvitka gradišćanskohrvatske književnosti i nje jezika od prvih ostvarenj do dana današnjega, takaj i usmenu književnost, a treći dio je opsežna antologija diče poezije. Knjiga sadržava i kratke životopise autorov pjesam i razmišljanja o vrimenu, u kom su nastale.

⁴ O problematiki književnoga jezika gradišćanskih Hrvatov usp. (Katičić 1992: 162–164).

mnogo zanimljivoga materijala, gradiva ne samo za jezikoslovce, nego sigurno i za predstavnike razliĉnih drugih disciplina. Edita Mühlgaszner je materijal predala Hrvatskomu kulturnomu i dokumentarnomu centru u Źeljeznu/Eisenstadt.

3. Ozvučena čitanka

Brzo je pala odluka, da se dio pobranoga materijala predstavi javnosti u obliku ozvučene knjige po uzoru *Ozvučene čitanke iz hrvatske dijalektologije* autorice Mire Menac-Mihalić i Anite Celinić. Druga grupa je predložila, da se u okviru projekta obdjela i gradišćanskohrvatska knjiŹevnost i pitanja nje jezika. Rezultate toga dijela projekta kratko smo spomenuli jur nekoliko redov odzgor.

Za dijalektološki dio projekta se je sastavio tim, komu pripadaju lingvistice i lingvisti iz Hrvatske, i to abecednim redom: Anita Celinić, Josip Lisac, Mira Menac-Mihalić, Robert Špralja i Sanja Vulić, a iz Austrije Zorka Kinda-Berlaković, Edith Mühlgaszner i Ivo Szucsich. Od samoga početka je postojalo osvidočenje, da treba uključiti u projekt po mogućnosti i hrvatska sela zonkraj granic u zapadnoj Ugarskoj, u Slovačkoj oko Bratislave i, ako se još najde izvornih govornic ili govornikov, i u Moravskoj. Za troja sela iz Slovačke i za moravske Hrvate je H. P. Houtzagers na vrlo velikodušan naĉin stavio na raspolaganje opširan materijal, koga je on sam snimio na terenu. U sluĉaju moravskih Hrvatov sigurno nije bilo lako najti još odgovarajuće autentične govornike.

Snimke slovaĉkih i moravskih govorov nisu bile ispisane, postojala je samo dost opširna zvuĉna gradja, a i iz sel austrijskoga Gradišća kot i zapadne Ugarske je samo manji dio zvuĉnih snimak bio ispisan. Bilo je viduće, da se nećedu moći drŹati zadani termini. Tako je doluĉeno najprije izdati odzgor spomenutu knjiŹevnojeziĉnu gradju.

3.1. Opisi samoglasnikov i suglasnikov i oznaĉivanje naglaskov

Gradišćanskohrvatski govori su dost dobro dijalektološki obdjelani, ali je svejedno prošlo jur već nego 40 ljet od vrimena, kada su se pojavila preglednija dijalektološka djela (Koschat 1978; Neweklowsky 1978; Tornow 1971). Koschat veli za akut u govori Poljancev, da mu je uzlazna intonacija dost slaba ter da se ponekada more nivelirati u tolikoj mjeri, da se ĉuje još skoro samo duŹina. A za tromi akcent, ki fakultativno zaminja iktus, piše, da je ĉudaputi spodoban malo sniŹenom akutu ili se uopće s njim poklapa.⁵ Tu pojavu Neweklowsky proširuje na cijelu dijalektnu grupu ĉakavskih ikavsko-ekavskih govorov sjevernoga i sridnjega Gradišća, ada na Hate, Poljance i Dolince.⁶ Ta tendencija se je u medjuvri-

---

⁵ Usp. (Koschat 1978: 72).

⁶ Usp. (Neweklowsky 1979: 67–68).

menu pojačala, tako da su govori Longitolja, Pervan i Šuševa u ozvučenoj čitanki ocijenjeni kot dvonaglasni, u Longitolju npr. *mládost, mǎma, nǎporno, va sǎli; tá:ko, stǎ:rji, mlǎ:di, edǎ:n*, u Pervana *dičǎ:ki, mǎ:li, nači:nat; óvde, imǎli, kadǎ*, u Šuševu *sǎnek, dǎset, ónda||ó:nda, čúda, sǎstre; puó:jt, filijǎ:la, potri:bno*. U svi tri seli more se i kratki i dugi slog ostvariti poludugo, a javljaju se i nenaglašene dužine. No posljednje osebine su općenite za sve gradišćanskohrvatske govore izuzeto jednonaglasni ikavsko-ekavski govor Bajngroba u sridnjem Gradišću, ki je prez svakih intonacijskih i kvantitativnih opozicijov. Zato triba dodatak »Dolinci« u zagradi iza »Bajngrob/Weingraben« razumiti samo kot uputu na zemljopisni položaj sela, a ne kot određivanje govora.

Prijedlog, da se za dijalektološki opis gradišćanskohrvatskih govorov, čiji naglaski se u dost velikoj mjeri razlikuju od onih u Hrvatskoj, zapeljaju novi prozodijski znaki, nije primljen, nego s obzirom na to, da se je pokazalo potrebnim razlikovanje med kratkim, poludugim i dugim naglašenim i nenaglašenim slogom, probila se je preporuka, slijediti uzoru OLA, s tom malom razlikom, da se iktus stavlja iznad vokala.

Za fonetski ispis zvučnih zapisov je izdjelana sljedeća tablica s nazivom *Fonetska transkripcija*, ka je ušla i u knjigu:

SAMOGLASNIKI		
ä	<i>a</i> pomaknuto najpr, glas izmed <i>a</i> i <i>e</i> (bliže <i>a</i>)	<i>rǎjšni</i> Gije, <i>štirǎ</i> Cld
ǎ	<i>a</i> pomaknuto najzad, glas izmed <i>a</i> i <i>o</i> (bliže <i>a</i>)	<i>stǎ:ni</i> Stnj, <i>vǎni</i> Všt,
ę	otvoreno <i>e</i> , glas izmed <i>e</i> i <i>a</i> (bliže <i>e</i>)	<i>męjka</i> Pdf, <i>tajię:dan</i> Všt
ę̣	zatvoreno <i>e</i> , glas izmed <i>e</i> i <i>i</i> (bliže <i>e</i>)	<i>dę:lať</i> BS, <i>tęla</i> Stnj
į	otvoreno <i>i</i> , glas izmed <i>i</i> i <i>e</i> (bliže <i>i</i>)	<i>za nįm</i> Bgr, <i>kósįl</i> Bgr
y	visok (manje od <i>i</i>), prednji, malo centraliziran, nelabijaliziran glas tipa <i>i</i>	<i>odrízaly</i> Mor, <i>pokosýl</i> Stnj
ø	otvoreno <i>o</i> , glas izmed <i>o</i> i <i>a</i> (bliže <i>o</i>)	<i>vřdylo</i> NS, <i>tuø</i> Uzl
ø̣	zatvoreno <i>o</i> , glas izmed <i>o</i> i <i>u</i> (bliže <i>o</i>)	<i>døkķeg</i> Bgr, <i>møjju:j</i> Vpr, <i>røbių</i> Čun
ö	labijaliziran sridnji glas izmed <i>o</i> i <i>e</i> (bliže <i>e</i>)	<i>Töpff</i> Rsp
ó	malo labijaliziran središnji glas izmed <i>o</i> i <i>e</i> (bliže <i>o</i>)	<i>gospodǎ:rstóm</i> Gije <i>dóšli</i> Pdf
u	otvoreno <i>u</i> , glas izmed <i>u</i> i <i>o</i> (bliže <i>u</i>)	<i>ųnda</i> Kal, <i>rię:du</i> Čun

ü	labijaliziran visoki glas između <i>u</i> i <i>i</i> (bliže <i>i</i>)	ònsprüxe Všt, prüfat Žmr
ú	malo labijaliziran visoki glas između <i>u</i> i <i>i</i> (bliže <i>u</i>)	düôšau Pdf
ə	središnji glas neutralne artikulacije ə	znê·t Všt, nən Pkv
OPĆI ZNAKI UZ SAMOGLASNIKE		
eksponent	vokal reduciran po kvantiteti	j ^e DP, i ^{mali} Pkv
˘	neslogotvoran vokal (npr. <i>i</i> , <i>u</i>)	griĕ:š Cin, biu Štpr
˙	nazalni vokali (npr. <i>a</i> , <i>e</i>)	znê·t Všt, ê:n Pkv
SUGLASNIKI		
ʒ	zvučna dentalna afrikata (parnjak bezvučnomu <i>c</i>)	òta:ʒ Kal, òza:t Cšt
ʃ	palatosubdentalni nazal (nazalno <i>j</i>)	kû:ʃ Všt, škàda:ʃ Cšt
č ž	palatodentalne afrikate (zvučna i bezvučna), između <i>ć</i> , <i>č</i>	puĕ·moč Uzl, pòvoža Čem, rēž Všt
ʒ	palatoalveolarna zvučna afrikata (parnjak bezvučnome <i>č</i>)	staržiji Bgr
l̥ (l̥) ñ	palatalni <i>l</i> i <i>n</i>	svîna Gšt, nediĕu Všt, Tôpfñ Rsp
l	tvrdogovoreni lateral <i>l</i>	sluòvo Mor, cidila Mor
ŋ	Namjesto u literaturi uobičajenim znakom <i>ŋ</i> , velarni nazal bilježimo znakom <i>ŋ</i> .	muĕ:tiŋku Uzl
x	velarni spirant	xiz̥a Pdf, xřžùĕu Cšt
ħ h	faringalni spirant (zvučni i bezvučni)	pò·ħnuĕ Čun, pèhneĕu Čun
OPĆI ZNAKI UZ SUGLASNIKE		
˘	palatalizirana artikulacija (npr. <i>d'</i> , <i>n'</i>)	ròd'ičof DNS, n'ì DNS
◌̣	slogotvornost (npr. <i>ř</i>)	křčma: Png, třšci Ger râ·dĕ Všt
˘	obezvučen nenapet suglasnik	hliĕ HG, ĭz Ger

∨	ozvučen napet suglasnik	<i>oš</i> Png, <i>paḷ</i> PS
eksponent	slabija artikulacija suglasnika	<i>sâⁿ</i> VB, <i>puó^j</i> Frk
PROZODIJSKI ZNAKI		
troakcenatski govori		
~	„akut”, dug, skokovito uzlazan	<i>čã:si</i> Cin, <i>jã:čimo</i> NS
^	dugo silazni, dug, silazne intonacije	<i>snî:ga</i> Kal, <i>lî:po</i> Uzl
˘	kratki, netonski, jedini kratki naglasak u sistemi bez opozicije po intonaciji u kratkom slogu	<i>sâda</i> MB, <i>dôsta:ṭ</i> Tšt
:	- oznaka dužine - nenaglašena dužina	<i>vrû:áli</i> DP, <i>čã:</i> DP <i>dopri:mili</i> Mnv, <i>ôta:c</i> Tršt
·	- oznaka poludužine - nenaglašena poludužina	<i>znâ:š</i> Vupr, <i>čjê:kaṭ</i> NS <i>lâpa:t</i> Mnv, <i>pomi:šáli</i> DNV
dvoakcenatski govori prez opozicije po intonaciji u dugom slogu		
ˈ:	„dugi”, netonski naglasak	<i>riè:dṷ</i> Čun, <i>zá:čela</i> Lgt
ˈ·	„poludugi”, netonski naglasak	<i>glâ:vnu</i> Žmr, <i>uò:san</i> Šuš
˘	„kratki”, netonski naglasak	<i>sènek</i> Lgt, <i>ùvik</i> Jzj
:	nenaglašena dužina	<i>dìc^èe:</i> Prv, <i>dvuò:rù</i> NG
·	nenaglašena poludužina	<i>mòra:l</i> Šuš, <i>ži:vili</i> Čun
jednoakcenatski govori		
˘	jedini naglasak u jednoakcenatski govori, označava naglasno mjesto	<i>odvèzli</i> Bgr, <i>dvuòr</i> Bgr

3.2. Struktura čitanke

U ozvučenoj čitanki *Po našu* je sadržano 49 zapisov hrvatskih selskih govora u dvi mediji, i to kot knjiga i kot priloženi nosač zvuka (CD-ROM).

Pojedini obdjelani punkti su u knjigi predstavljeni na isti način. Na početku se kratko predstavi selo, na minijaturnoj zemljopisnoj karti Gradišća je označena njegova pozicija. Uz simbol CD-ROM-a je napisan tekući broj zvučne snimke. Zatim slijedi akcentuirani tekst pod naslovom *Stručni zapis*, onda takozvani *Jednostavni zapis*. S ciljem bolje razumljivosti i čitljivosti se u ovoj varijanti ne bilježu naglaski, niti se označuje slogotvornost, ozvučenost odnosno obezvučenost opstruentov, otvorenost odnosno zatvorenost samoglasnikov, a ne pišu se ni poveznice, kad se na granici riči izgovaraju dva isti glasi kot jedan glas, a izostaju i podrubne bilješke. No ostaju diftongi prez oznake poluvokalnosti prvoga dijela, nadalje oznaka nazalnosti, eksponent, šva i suro ispisane slove. Takaj ostaje tzv. sridnje č. Za teksti slijedi mali glosar pod naslovom *Tumač riči* odnosno *Tumač riječi*, a kot zadnji dio kratak opis govora dotičnoga sela.

3.2.1. Odrednice dijalektne grupe

Sela su poredana alfabetski po hrvatski nazivi. Uz hrvatski naziv stoji i službeni, u odvisnosti od zemlje, u koj se selo nalazi. Dodatno je navedena kratica sela, stvorena prema njegovom hrvatskom nazivu. U zagradi je spomenuta dijalektna grupa, koj pripada selo, npr. *Hati, Poljanci, Dolinci, Vlahi, Štoji, Južni čakavci*.

Uz Moravske Hrvate, uz mjesta Devinsko Novo Selo i Hrvatski Grob u Slovačkoj kot i uz mjesto Hrvatska Kemlja u Ugarskoj je u zagradi navedena samo zemlja, u koj ležu mjesta. Svi ti punkti pripadaju ikavsko-ekavskim čakavskim govorom, ali od svojih susjedov Hatov se razlikuju po neki osebina, po ki se ne pribrajaju toj dijalektnoj grupi.

Tako je govor Moravskih Hrvatov a) dvonaglasan, b) čuva se velar x – $x\acute{t}li$, $xl\acute{a}pci$, $n\acute{i}x$, ki se more ostvariti i kot faringalno h – $h\acute{l}iba$, $H\acute{r}v\acute{a}ti$, c) završno l se čuva (bil) ili je dalo v – $imav$, $nadj\acute{e}lav$, $d\acute{o}šav$, $\acute{o}stav$, biv , ili f – bif , $imaf$; $v\acute{u}of$ 'vol', čuva se i završno v – $n\acute{i}ov$, $\acute{t}akov$, $t\acute{a}kov$, u neki pozicija se sonant v realizira kot opstruent i zaminja s f – $polifku$; $litrof$.

U Devinskom Novom Selu a) čuva se završno x : – $n\acute{a}šix$, $m\acute{o}jix$, ko se ostvaruje i faringalno – $\acute{o}rih$, $s\acute{u}h$, b) završno l ostaje l – $bi\acute{l}l\acute{b}\acute{i}l$, $d\acute{a}l$, $dj\acute{e}lal$, $gn\acute{a}:l$, $zig\acute{a}:\acute{n}al$, $zign\acute{a}l$, c) za f ($< v$) na kraju riči se je u tekstu našao samo jedan primjer – $r\acute{o}d\acute{i}čof$, d) prijedlog $v\acute{a}$ dao je va i v , ko se ispred bezvučnih suglasnikov ponaša kot opstruent i zaminja s f – $v\acute{a} ti:h$ $z\acute{a}duna:jskih$ $s\acute{j}\acute{e}:li$, $v\acute{a} tu$ $zdi\acute{e}lu$, va $kr\acute{i}:\acute{z} \sim v$ $Dubr\acute{a}vi$, v $Lamu\acute{c}u$, v $g\acute{u}\acute{o}:ru$: f $\acute{C}\acute{u}novi$.

Hrvatski Grob se najjače razlikuje od Hatov, i to: a) polazno $\acute{c}$ i $\acute{t}$ dali su sridnje $\acute{c}$ – $\acute{c}isto$, $r\acute{o}di\acute{c}i$, $v\acute{e}\acute{c}inu$, b) završno l se čuva – $h\acute{o}dil$, $d\acute{o}šal$, $n\acute{a}rodil$, c) palatalno l

zaminilo se je s *l* – *lù:di*, d) palatalno *n* zaminilo se je s *n* u *kò:nih*, *kòne*. Upitno-odnosna zamjenica za neživo je *kájllká:jllkaj*.

Dvonaglasni govor Hrvatske Kemlje ima dvi osebine skupne s Dolinci, i to a) primarno i sekundarno *! > j* – *pjùvali*, *špljali*, *jù:di*, ali *Kémļa*, b) slogotvorno *g* dostaje popratni vokal *e* – *pè:rvì*, *otpè:rtà*.

3.2.2. Stručni zapis

Svaki *Stručni zapis* u knjigi temelji se na zvučnom zapisu i ishadja isključivo iz njega. No da knjiga ne bi nastala preopsežna, morali su se zvučni zapisi u dost velikoj mjeri vrimenski ograničiti. Pri tom se je gledalo na to, da zapisi budu zanimljivi i po mogućnosti cjeloviti. Mnogokrat su izostavljena pitanja ispitivačev, ako za razumivanje nisu bila potrebna. Ako su ispitivač ili ispitivačica nedvojbeno sami izvorni govornici određenoga sela i njeva pitanja dijalektološki zanimljiva, označeno je to zvjezdicom za njegovim prezimenom. Kad su snimke adaptirane i izostavljeni zbog tehnički slaboga kvaliteta nerazumljivi dijeli snimke ili nepotrebna ponavljanja, onda je to u tekstu označeno trimi točkama u zagradi (...). Gledalo se je na to, da govornik ili govornica odgovaraju kriteriju izvornosti, ali se svejedno na snimka koč-toč čuju i pojedine riči iz književnoga jezika. Takovi elementi su ostavljeni na snimka, ar i oni pokazuju na današnje stanje organskih govorov, isto tako kot mnogobrojne posudjenice iz većinskih jezikov, ke su se tijekom stoljeć udomaćile u svakidanjem hrvatskom govoru.

U trsenju, da tekst bude razumljiv i pregledan, preuzeta je praksa *Ozvučene čitanke iz hrvatske dijalektologije*, pak se čuvaju neka pravopisna pravila i u *Stručni zapisi*, kot npr. velike početne slove na početku rečenic ili pri pisanju vlastitih imen. Spomenutoj čitanki slijedu i neka grafička rješenja. Tako se pišu mjesta, ka se slabije ili nejasno čuju, namjesto črnih surimi slovami. Ispis teksta *Stručni zapis* bazira se na fonološkom principu, kombiniranom na mjesti s fonetskim.

3.2.3. Glosari

U glosaru *Tumač riči/riječi* su objašnjene za dvimi varijantami teksta manje poznate riči. Pri njegov izboru su valjali sljedeći kriteriji: je li je rič zastupljena u *Gradišćanskohrvatsko-hrvatsko-nimškom rječniku*, je li je razumljiva iz konteksta, je li je u upotribi ograničena na određenu regiju Gradišća.⁷ U glosaru se nahadja i dost takovih riči, ke su sadržane u spomenutom rječniku, ali se u značenju razlikuju od hrvatskoga standardnoga jezika kot npr. ‘dvor’ u značenju ‘dvorišta’ i mn. dr. U pravilu se tumaču i sve posudjenice iz većinskih jezikov.

---

⁷ Na temelju terenskih ispitivanj i ekscerpiranju djel iz gradišćanskohrvatske književnosti je izdjelan prvi opširniji *Nimško-gradišćanskohrvatsko-hrvatski rječnik* (Bencsics i sur. 1982), za kim je onda slijedio *Gradišćanskohrvatsko-hrvatsko-nimški-rječnik* (Bencsics i sur. 1991).

Dijalektna rič se pojavlja u glosaru na lijevoj strani u onom obliku, u kom se je javila u tekstu, a ne u kanonskom obliku, ar ne bi bilo moguće u svakom pojedinom slučaju pouzdano rekonstruirati kanonski oblik, a još manje naglasak, ako nije potvrđjen u tekstu. Dijalektna rič se objašnjava ekvivalenti u kanonskom obliku na gradišćanskohrvatskom, na standardno hrvatskom i na nimškom jeziku. Kad selo leži izvan austrijskih granic, onda dodatno i ekvivalenti na većinskom jeziku te države, u koj se nalazi.

3.2.4. Opis govora

Zadnji dio svakoga punkta je *Opis govora*. U njem se spominju takove pojave kot refleksi jata, šwa, nazalov η i ϱ , sudbina pojedinih suglasnikov i suglasničkih skupov, ozvučivanje i obezvučivanje opstruentov na kraju riči, razvitak ishodnih prijedlogov $v\grave{a}$ i $s\grave{a}$, ukazuje se na specifičnosti u deklinaciji i konjugaciji.

Na nosaču zvuka je pedeset jedna snimka, ar je Moravska zastupljena trimi snimkami, a Bandol i Podgorje su skupa na jednoj snimki. Bandol je općinski centar za cijelu grupicu malih hrvatskih sel u južnom Gradišću, u tzv. Vlahiji.

4. Predvidjeni 4. svezak

Preostala sela, ka nismo dospili snimiti i obdjelati za ovu knjigu, namjeravamo predstaviti po mogućnosti čim potpunije skupa s proširenimi rječniki u predvidjenom četvrtom svesku. Rječniki četvrtoga sveska nećedu biti u prvom redu razlikovni, kot su to bili *Tumači riči/riječi*, nego ćedu se dopuniti takovimi riči, ke su morebit obične, ali su zastupane u mnogi govori. A bilo bi znamda dobro, proširiti i granice hrvatskoga standardnoga jezika tako, da se spomenu u standardnojezičnom stupcu i takove riči, ke se u standardu rijetko rabu. Npr.:

čẽ·merno DP   *čẽmerno*   *loše, jedno,*   *schlecht, elend*
čẽmerno

ili

rukovête Bgr   *rukovet*   *svežanj,*   *eine Handvoll (Ähren).*
rukovet

Na ta način bi se mogle čuvati i pojačati jezične veze med gradišćanskohrvatskim i hrvatskim. Zvana toga će u tom skupnom rječniku stati za svakim oblikom i gramatička odrednica.

5. Zaključak

Završno se more reći da rješenja u ozvučenoj čitanki *Po našu* potvrđuju uglavnom tradicionalnu podjelu gradišćanskohrvatskih govorov. Ali na temelju tako kratkih zvučnih zapisov iz pojedinih mjest nije moguće napraviti dijalekto-loški opis gradišćanskohrvatskih govorov. To nije ni bila namjera ove knjige. Nje nakana je bila dokumentirati i očuvati za buduća pokoljenja mali dio jezičnoga bogatstva, ko se još skriva u hrvatski seli širom austrijskoga Gradišća i susjedskih zemalj, i dati ga u ruke zainteresiranih ljudi i stručnjakov u Gradišću i izvan Gradišća. A za neka sela je ovo vjerojatno bila posljednja prilika za snimanje. Ako knjiga u kom zbudi želju, da se jače zadubi u materiju, na raspolaganje mu stoji sva opširna zbirka zvučnih zapisov, ku čuva Hrvatski kulturni i dokumentarni centar u Željeznu/Eisenstadt.

Literatura

- Bencsics, Nikolaus i sur. 1982. *Deutsch-burgenländischkroatisch-kroatisches Wörterbuch/Nimško-gradišćanskohrvatsko-hrvatski rječnik*. Eisenstadt–Zagreb: Edition Rötzer.
- Bencsics, Nikolaus i sur. 1991. *Gradišćanskohrvatsko-hrvatsko-nimški rječnik/Burgenländischkroatisch-kroatisch-deutsches Wörterbuch*. Zagreb–Eisenstadt: [b. nakl.].
- Katičić, Radoslav. 1992. Lingvističke dimenzije jezičnoga položaja gradišćanskih Hrvata. *Novi jezikoslovni ogleđi II, dopunjeno izdanje*. Zagreb: Školska knjiga, 158–164.
- Koschat, Helene. 1978. *Die čakavische Mundart von Baumgarten im Burgenland*. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, Schriften der Balkankommission, Linguistische Abteilung 24/2.
- Menac-Mihalić, Mira; Celinić, Anita. 2012. *Ozvučena čitanka iz hrvatske dijalektologije. Sveučilišni udžbenik s nosačem zvuka*. Zagreb: Knjigra.
- Neweklowsky, Gerhard. 1978. *Die kroatischen Dialekte des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete. Mit 52 Dialektkarten*. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, Schriften der Balkankommission, Linguistische Abteilung 25.
- Tornow, Siegfried. 1971. *Die Herkunft der kroatischen Vlahen des südlichen Burgenlands*. Berlin: (Veröffentlichungen der Abteilung für slavische Sprachen und Literaturen des Osteuropa-Instituts (Slavisches Seminar) an der Freien Universität Berlin, 39).

The audio reading book *Po našu* (In Our Tongue) as part of the Burgenland Croatian Dialects project

Summary

The rich collection of audio recordings, most of which were made in the Croatian villages of Burgenland and western Hungary in 2012 and 2013, gave the impetus for the Burgenland Croatian Dialects project. At the moment the audio reading book *Po našu* (In Our Tongue) is the second volume of this project and also gave it its name. The book *Po našu* and the accompanying CD-ROM contain 51 audio recordings and the corresponding transcriptions. All transcriptions of the recorded dialects are available in two versions, a dialectological one, referred to as the “specialist transcription”, and a simpler one without accentuation and other indications of pronunciation, referred to as the “simple transcription”. The transcriptions are accompanied by a glossary explaining little-known dialect expressions and a description of linguistic peculiarities. For the fourth volume, a

more comprehensive dialect dictionary of the textual examples and an overview of the Burgenland Croatian dialects is in progress.

Ključne riječi: gradišćanskohrvatski govori, ozvučena čitanka, *po našu*, stručni zapis, jednostavni zapis, dijalektni rječnik

Keywords: Burgenland Croatian dialects, audio reading book, *in our tongue*, dialectological transcription, simple transcription, dialect dictionary

